

Sinele adevărat versus Sinele fals în viziunea lui Winnicott

Mihalcea-Suru Adriana

Pediatru și psihanalist britanic, Winnicott s-a sprijinit în paradigma sa pe opera lui Freud, adoptând conceptele clasice din psihanaliză: Eu, Sine, Supraeu, cenzură, principiul realității, simptom, etiologie, complexul oedipian și teama de castrare ca premise de structurare a personalității.

În caracterizarea nevrozelor Winnicott utilizează concepte ca: Eu, Sine, calitate și cantitate a proceselor, ideea de regresie în puncte de fixație în inconștient ce contribuie la fundamentarea defenselor de natură patologică. Vehiculează ideea de dependență, slăbiciune și forță Eului, descrie tulburările de caracter și cazurile limită. În descrierea psihozelor adoptă viziunea lui Ferenczi și Klein (stadialitățile sugarului: eul fuzional, perioada schizo-paranoidă, depresivă, narcisică).

În lucrările despre dezvoltare fundamentează teoria relației parinte-bebeluș (sugar), considerată fundamentală în structurarea eului: „Copilăria timpurie este perioada în care capacitatea de a aduna factorii externi în aria omipotenței bebelușului se află procesul de formare a eului. În susținerea lui, grija maternă, adecvată, îl face pe copil să poată trăi și să se dezvolte în ciuda lipsei lui de putință de a controla sau de a se simți răspunzător de ceea ce e bun și rău în mediu.”(Winnicott, “Procese de maturizare”, Opere, vol 4, Editura Trei, p. 47).

Nou-născutul, ființă de relație, ființă socială, trebuie, pentru dezvoltarea lui, să stabilească legături afective puternice și semnificative cu mama lui. După Winnicott, un nou-născut, dacă nu este „legat” de îngrijirile materne, nu există. Aceste îngrijiri sunt indispensabile supraviețuirii nou-născutului, apariției vieții sale psihice.

Inițial eul sugarului reprezintă o unitate fuzională cu mediul, fiind dependent de figura maternă/persoana de îngrijire (este o relație în care eul sugarului este identic cu cel al mamei). Prin procesul de îngrijire are loc o adaptare și dezvoltare a procesului de absorbție a elementelor îngrijirilor oferite. Spațiul din jurul bebelușului este menținut de mama și introiectat, încorporat.

Inspirat din ideile lui Klein, Winnicott preia conceptul de „experiență suficient de bună” furnizat de mama-bună ce stimulează copilul în achiziționarea unui „sine

(self) adevărat”: răspunsurile echilibrate ale mamei la solicitările spontane sau la halucinațiile senzoriale ale sugarului este necesar să fie prezente în mod repetat și autentic. Aceste răspunsuri stimulează capacitatea copilului de a primi și de a oferi răspunsuri creative la context și de a elabora funcția simbolică a psihicului ca o consecință a celor petrecute.

În funcție de capacitatea mamei de a juca rolul său, aceasta va promova constituirea sinelui real/adevărat sau, dimpotrivă, de sine fals. În cazul în care mama răspunde la ceea ce apare ca expresie a atotputerniciei copilui, la fiecare ocazie, ea dă sens și participă la instituirea adevăratului sine. Astfel, aceasta permite copilului de a experimenta iluzia onnipotenței. Aceasta experiență de iluzie, ca o condiție pentru posibilitatea de adaptare activă a mamei, este o condiție prealabilă pentru o experiență de fenomene tranzitorii, din care provine creativitatea. Copilul, prin activarea funcției simbolice, se poate bucura de capacitatea sa de iluzie, crede că realitatea exterioară se comportă magic și într-un mod în care nu contrariază onnipotența sa, la care, în cele din urmă, poate să renunțe prin consituirea bazei funcției simbolice și utilizarea jocului.

În cazul în care, în schimb, mama nu este în măsura să răspundă la aceste solicitări, de ex. gesturile spontane ale copilului său, acesta din urmă este obligat să se supună, să se resemneze. Acest lucru des repetat, conduce la instalarea unui sine fals care se supune din necesitate exigențelor mediului, specialitatea sa fiind supunerea și imitația. Falsul sine/self este strâns legat de ideea procesului primar, este o defensă la lipsa de identificare a mamei cu sugarul.

Prin urmare, răspunsurile mamei, adecvate sau neadecvate, contribuie la definirea sinelui real sau fals. Mama care „nu a fost suficient de bună, ce nu a oferit răspunsuri echilibrate”, induce suferința și angoasa anihilării sugarului. De asemenea, o mamă care este "prea bună", care satisface nevoile copilului în exces (este hiperprotectivă) și nu lasă loc de experimentare și explorare, menține relația fuzională și starea patologică de nediferențiere și identificarea cu mama. Acest lucru menține prea mult sentimentul de atotputernicie și omipotență.

Adevăratul sine apare în momentul primelor organizări mentale (stadiul senzori-motor după Piaget). Menținerea relației fuzionale conduce la rupturi în existența adevăratului sine și la experiențe reacționale ale falsului sine (self), fapt ce conduce la posibile îndoileli cu privire la sine sau compromisuri în conduita socială ulterioară.

Noțiunea de sine fals apare și în practica psihanalitică, travaliul analitic se face pornind de la falsul sine (rol jucat de psihanalist) și luarea contactului cu sinele adevărat. Psihanalistul menține și joacă un rol într-o relație în care pacientul este regresat și dependent deoarece în travaliu este necesară retragerea, regresiunea. Cu cât psihanalistul acceptă aceasta regresiune și îi face față, cu atât e mai puțin probabil ca pacientul să recurgă la o maladie cu aspect negativ (Dicționar psihanalitic, 2009, p. 377).

D. Winnicott a remarcat valențele dezvoltamentale ale jocului. Jocul survine prin anxietatea asumată conștient în relația cu obiectul ei, ce devine astfel o relație de cunoaștere. Eul apare ca „enclava alogenă în propria imagine și ca atare copilul vorbește despre sine pentru început exclusiv la persoana a I-a ...Nevoia de autonomie și cea de afiliere deși se află pe poziții beligerante duc o luptă pentru o cauză comună - integritatea psihică a omului.” (Winnicott, Joc și realitate, Opere, vol. 6, 2003, p.15).

Secvența evenimentelor ontologice sunt: în prima etapă, bebelușul este auto-conținut, o ființă vie, înconjurată de spațiu, nu cunoaște nimic în afară de sine; a doua etapă: bebelușul își mișcă un cot, un genunchi, se întinde puțin, își suge degetul, pumnul, se atașează de un obiect (chipul mamei, o jucarie- care sunt obiecte tranziționale) - conduc la delimitare, spațiul a fost depășit, este dincolo de corpul lui, bebelușul a surprins mediul; a treia etapă: mama ținând copilul, tresare deoarece a sunat soneria și spațiul a fost din nou depășit. De data aceasta, mediul a surprins bebelușul.

Mai întâi, bebelușul auto-conținut este în spațiul ce se pastrează între el și lumea înconjurătoare, apoi bebelușul surprinde lumea pentru ca, în a treia etapă, lumea să îl surprindă pe el. Importante în aceste etape sunt: natura obiectului, capacitatea bebelușului de a recunoaște obiectul ca „ne-mine”, localizarea obiectului (în afara, înăuntru, la graniță), capacitatea de a crea, gândi, inventa, iniția, produce un obiect, inițierea unui tip afectuos de relație de obiect.

Primele stadii ale dezvoltării afective menționate sunt: ținerea (holding), înmânarea (handing), prezentarea de obiect; acestea permit o dezvoltare care merge de la integrare, la rezidența complicității somatice, la relația obiectuală. Angoasa, conflictul, clivajul ce nu permit dezvoltarea afectivă armonioasă se constituie într-o organizare defensivă ce provoacă sentimentul de prabușire (depresia patologică), de agonie originară (de tip schizo-paranoid).

O altă contribuție a lui Winnicott în psihanaliza copilului o constituie categoriile de dependență: absolută, relativă, tranzitorie care conduce la independență. În determinarea acestor categorii un rol important îl constituie: evoluția Eului, a sinelui și atitudinea maternă care este necesar a fi de tip holding (preocupare maternă primară) ce da posibilitate copilului să devină un creator potențial al lumii, să dezvolte un interschimb continuu între viața exterioară și cea interioară. În dezvoltarea sa, copilul dispune de trei moduri de comunicare: unul silențios, sine central, care nu comunică, inaccesibil realității; unul explicit, indirect, caracterizat prin folosirea limbajului; un mod de comunicare intermediar care face trecerea de la joc la viața socio-culturală.

Bibliografie:

- X X X (2009). *Dicționar de psihanaliză*, București: Univers Enciclopedic Gold
- Winnicott, D.W. (2003). *Natura umană, Opere vol. 3*, București: Editura Trei
- Winnicott, D.W. (2004). *Procesele de maturizare, Opere vol. 4*, București: Editura Trei
- Winnicott, D.W. (2003). *Joc și realitate, Opere vol. 6*, București: Editura Trei

Despre autor:

Mihalcea-Suru Adriana este psihoterapeut în formare în cadrul Asociației de Cercetare, Consiliere și Psihoterapie Integrativă.